

בכורים חוץ משבעת המינין, ולא

מתמרים שבהרים שאינם משובחים אלא ב-T9

אלו שבעמקים, ולא מפירות [תבואת דגן] שבעמקים, מפני שהמים לנים שם, והתבואה כמושה ומרקבת.⁽¹⁾

אין שתי הלחם בכורים; ובעל כרחך דשנה אחת לשתייהן לדין בכורים שלהם. ובהמשך דבריו ביאר, דבאמת היה אפשר לומר דאף על גב דאיכא דינא ד"ראשית קצירך ולא סוף קצירך", דאינן באין רק מתבואה שהביאה שליש לאחר ראש השנה וכמו שנתבאר, מכל מקום כל זה הוא רק לענין הבאה, דנאמר בזה דין בפני עצמו דלא מתכשרי לעומר אלא אם הם ראשית קצירך של שנה זו, אבל אין זה נוגע לדין בכורים שלהן לענין זה שצריכין להיות בכורים וראשית לכל המנחות, ולענין דין זה אזלינן רק בתר שנת התבואה עצמה, שיהיו בכורים וראשית לפירי דתלו בהן בהיתרון; ועל פי זה ביאר את סוגיית הגמרא לעיל סח ב דמקשה הגמרא: הרי שתי הלחם ביכורים כיון שהעומר יכול לבוא מתבואת השנה שקדמה לשתי הלחם, אלא שלפי תירוץ הגמרא שם גם דין בכורים תלוי ב"ראשית קצירך", ראה שם. וראה עוד בכיארור הראיה בהגהות הגאון רבי אלעזר משה זצ"ל.

1. א. נתבאר על פי רש"י בפסחים נג א; ורש"י מכתב יד כתב כאן "שבהרים: מתוקים", וצריך להגיה כפי שהוגה בגליון "אינם מתוקים".
ב. כתב ה"משנה למלך" [בכורים ב ג]: ודע, שאין הכוונה שאין מפרישין מפירות אלו על פירות שהם מן המוכחר, אלא הם עצמם פטורים מן הבכורים, וכן מבואר בירושלמי, ע"כ.

והנה בהמשך הסוגיא נחלקו אמוראים אם הביא בכורים מהם אם קדשו או לא קדשו, ולפי המבואר בטעמם בסוגיא, הסובר שלא קידש יליף לה מקרא, והסובר שקידש אינו מביא פסוק

דהנה לרבי יוחנן שסובר דדין חדש וישן תלוי רק בהיתרא דתבואה, אם כבר הותרה אשתקד או לא, אם כן נמצא, דדין חדש ובכורים של עומר, [שאף הם "בכורים"], ודין חדש ובכורים של שתי הלחם שני דברים נפרדים הם, ואינן תלויים זה בזה כלל, דלענין עומר תלוי אם התבואה היה לה היתר עומר, ולענין שתי הלחם תלוי אם היה לתבואה היתר שתי הלחם, ואם כן משכחת לה תבואה שהיא חדשה לגבי עומר, ולגבי שתי הלחם היא ישנה, כגון שכבר היה לה היתר שתי הלחם בלא עומר [וכדברי הגמרא לעיל סח ב], ושפיר מצי מייתי מינה העומר, כיון שהיא חדשה לגבי עומר, ואי מייתי אחר כך שתי הלחם מתבואה שהיא חדשה לגבי שתי הלחם, נמצא דאלו ואלו היו בכורים; דהעומר היה בכורים מתבואה של שנתה, שהיתה חדשה לעומר וישנה לשתי הלחם, והשתי הלחם היו בכורים לתבואה של שנתן, ואם כן גם אם העומר היה בא מן החיטים, גם כן משכחת לה שיהיו שתי הלחם בכורים, כיון דתרוייהו עומר ושתי הלחם תרי דיני שנים נינהו.

מה שאין כן לרבי אלעזר דסובר, דאלו ואלו באין רק מתבואה שהביאה שליש לאחר ראש השנה, אם כן שניהם בעל כרחך מתבואה אחת הן באין, ודין שנה אחת להן להכשר הבאתן, וממילא דאם עומר מן החטים אין שתי הלחם בכורים; וזהו דקמותיב רבה מהך ברייתא לרבי יוחנן דאמר טעמא משום דבעינן כרמל בשעת הקרבה, אבל משום דין בכורים וחדש אפשר להביא גם מדאשתקד, ואם כן הרי דין בכורים של עומר ושל שתי הלחם תרי מילי נינהו, וכל אחד אזיל בתר שנתו, ואין סתירה מזה לזה כלל, ובברייתא הרי מבואר, דאם עומר בא מן החטים

ללמד שתהא מנחת שתי הלחם ראשית לכל המנחות הבאות מן החדש, שלא יביאו מנחות מן התבואה החדשה קודם לשתי הלחם.

וכן הוא אומר על שתי הלחם הבאים בשבועות [במדבר כח כו]: "בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבועותיכם", ולכך היא נקראת "מנחה חדשה", שחדשה היא לכל המנחות הבאות מן החדש.⁽³⁾

אין לי אלא חדשה של חטים [כלומר, חדשה למנחות הבאות מן החטים], וכמו שתי הלחם שהם באים מן החטים —

חדשה של שעורים, שתהיה מנחת שתי

אמר עולא: אף אם הביא — ביכורים מתמרים שבהרים ומפירות שבעמקים — לא קידש כשאר בכורים, וחולין הם.⁽²⁾

יתיב רבה וקאמר לה להא שמעתא [ישב רבה וחזר על שמועה זו, ש"אם הביא לא קידש"]; איתיביה רב אחא בר הונא לרבה על דין זה מהא דתניא:

כתיב: [ויקרא ב יא]: "כי כל שאור וכל דבש [כולל תמרים] לא תקריבו ממנו אשה לה'. קרבן ראשית [שתי הלחם מן השאור, ובכורים מן התמרים] תקריבו אותם לה', ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח" —

ולכך נקראו שתי הלחם "קרבן ראשית",

ביכורים, דאמרינן התם בטעמא דריש לקיש דאמר: אם הביא קידש [ראה המשך הסוגיא] "מידי דהוי אתורם מן הרע על היפה".

2. בהמשך הסוגיא מתבאר מקור לזה.

3. א. ראה לעיל פג ב, דלתנא דברייתא שם מפרשת הגמרא, שלא בא הכתוב לומר שתהא היא עצמה חדשה, אלא רק לענין שאר מנחות שהם לא יבואו מן החדש קודם להם, אבל שתי הלחם עצמם באים אפילו מן הישן, וראה שם בהערות.

ב. לכאורה צריך ביאור, למה לי שני כתובים?!

ויש לומר: על פי המבואר ברש"י מכתב יד לעיל פג ב על כתוב זה [הובא בהערות שם], שאפילו אם מנחת שתי הלחם עצמה באה מן הישן מכל מקום לא יביאו מנחות אחרים מן החדש לפניה [ושם בהערה נתבאר החידוש בזה]; ואם כן יש לומר שלהשמיענו תוספת חידוש זו, הצרך הכתוב השני.

על זה; וכתב ב"שפת אמת", שלדעת הסובר קידש, אם אין לו אלא פירות אלו צריך להביא מהם בכורים, שכל עיקר דין זה אינו אלא משום שצריך להביא מן המוכחר, אבל אם אין לו אלא את אלו צריך להביא מהם; ובהמשך הסוגיא תובא ראייה לזה מדברי רש"י.

ולפי זה, דברי ה"משנה למלך" אינם אלא לדעת הסובר שלא קידש, וכאשר פסק שם הרמב"ם, ולא לדעת הסובר: קידש; ולדעת הסובר שקידש, מה ששינינו: "אין מביאין בכורים חוץ משבעת המינים ולא מתמרים שבהרים ולא מפירות שבעמקים", אינו בענין אחד, דמתמרים שבהרים הכוונה היא שלא יביא מהם לפטור את האחרים, אבל הם עצמם חייבים בבכורים, ואילו גבי חוץ משבעת המינים הכוונה היא שאלו בלבד חייבים והאחרים פטורים לגמרי.

וראה גם ב"קין אורה" ד"ה גמרא בשלמא, שכתב לפי דעת הסובר: קידש, דהא דתנן במתניתין "אין מביאין" היינו בשיש לו פירות טובים מהם; והכי משמע קצת בירושלמי

בויקרא כג טז: "עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום, והקרבנתם מנחה חדשה לה'", **אם אינו ענין לחדשה של חיטין שהרי כבר נאמר "חדשה", תנחו ענין לחדשה של שעורים.**

הלחם חדשה גם למנחת שעורים [מנחת קנאות של סוטה] — **מנין?** (4)

תלמוד לומר: "חדשה" "חדשה" [בהקריבכם מנחה חדשה לה'; ונאמר עוד

וראה מה שיישב; ולשיטת רש"י כאן ניחא בפשיטות. אבל רש"י בחומש [כג יז] על הפסוק: "ממושבותיכם תביאו ... בכורים לה'", כתב: בכורים, ראשונה לכל המנחות אף למנחת קנאות הבאה מן השעורים, לא תקרב קודם לשתי הלחם, ויש מקום עיון בלשון רש"י שם פסוק טז על "מנחה חדשה" שכתב: היא המנחה הראשונה שהובאה מן החדש; ואם תאמר: הרי קרבה מנחת העומר! ? אינה כשאר כל המנחות שהיא באה מן השעורים; ומזה היה משמע שכל מנחות השעורים קרבות קודם לשתי הלחם; וגם הרמב"ם לא הזכיר חילוק בין המנחות, וכתב [איסורי מזבח ה י] "כל המנחות אין מביאין אותן מן החדש קודם שתי הלחם לכתחלה, שהרי נאמר בהן בכורים לה'"; וגם לשון המשנה לעיל סח ב, הוא "אין מביאין מנחות וביכורים ומנחת בהמה קודם לעומר, אם הביא פסול; קודם לשתי הלחם לא יביא, אם הביא כשר".

ב. והנה לעיל סח ב נתבאר בשם הגרי"ז [וגם שאר אחרונים דנו בזה, כמובא בהערה שם], שאף בכל המנחות מלבד מה שיש איסור להביאם קודם לשתי הלחם יש פסול להביאם קודם לעומר, וזה הוא מה ששינינו שם, שהמנחות פסולים קודם לעומר; [היינו, שאין זה רק מטעם "ממשקה ישראל", אלא דין נוסף משום חדש]; ולמבואר ברש"י כאן, דין זה הוא מסוים למנחת שעורים, וגם לא לענין פסול אלא דין לכתחילה, וכמו מנחות קודם לשתי הלחם שהם לכתחילה, וכמבואר במשנה שם, שאם

4. א. נתבאר על פי הפירוש הראשון ברש"י מכתב יד; והוסיף: **ולא נראה בעיני, שהרי העומר קודם לזה מן השעורים, כלומר, הרי מבואר שמנחת שעורים יכולה לקדום לשתי הלחם, שאין לחלק בין מנחת העומר לשאר מנחות.**

לישנא אחרינא: אין לי אלא של חיטין: מנחת שתי הלחם הבאה מן החיטין שתהא קודמת לכל המנחות הבאות מן החיטין חדשים; חדשה של שעורים מנין: מנחת העומר הבאה שעורים, מנין שתהא קודמת לשעורים, שלא תהא מנחה משעורים קודם לה; פירוש: "חדשה של שעורים" אין הכוונה "חדשה לשעורים" כאשר הוא לפי פירוש ראשון, אלא הכוונה למנחת העומר שהיא חדשה של שעורים, [שהרי מן החדש היא באה], מנין שגם היא קודמת לכל המנחות הבאות מן השעורים; [ולשון "אם אינו ענין" שבהמשך הברייתא מתפרש יותר לפי פירוש זה, כי לפי פירוש ראשון אינו אלא ריבוי להקדים את שתי הלחם עצמם אף למנחת שעורין].

ונמצא לפי שיטת רש"י בלשונו השני, שמנחות של שעורים אין איסורם תלוי אלא בעומר ולא בשתי הלחם; ויש לזה סיוע מן הברייתא דלעיל בעמוד א, שאין העומר בא מן החטים משום שאם כן אין שתי הלחם בכורים, שכבר קרבה מנחה מן החיטים; והקשה ב"שפת אמת" [כמובא בהערה שם]: הרי אף אם היא באה מן השעורים גזירת הכתוב היא, שהרי שאר מנחות מן השעורים אינם באים קודם לשתי הלחם, ואם כן מנין שאינם באים מן החיטים;

חג הקציר יהא קודם לכל בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה, בין של חיטים בין של שאר מעשיך. (7)

ואין לי אלא ש"תזרע", כלומר, אין לי אלא שיהיו שתי הלחם קודמים לבכורי מה שזרעת, אבל שיהיו שתי הלחם קודמים לבכורי מה שעלו מאליהן ולא נזרעו על ידי אדם — מניין?

תלמוד לומר: "בשדה" מכל מקום.

ואין לי אלא שיהיו שתי הלחם קודמין לבכורי מה שבשדה, מניין לרבות שיהיו שתי הלחם קודמים לבכורי מה שבגג ושבחורבה

ומניין שתהא מנחת שתי הלחם קודמת אף לביכורים, שלא יביאו בכורים קודם לשתי הלחם?

תלמוד לומר: "וחג שבועות תעשה לך בכורי קציר חטים", כלומר, תחילה תעשה חג שבועות, ואחר כך תביא בכורי קציר חטים. (5)

ואין לי אלא בכורי קציר חטים שלא יביאום קודם לשתי הלחם, בכורי קציר שעורים מניין שלא יביאום קודם לשתי הלחם? (6)

תלמוד לומר: "וחג הקציר [הוא שבועות] בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה", כלומר,

שני הפירוש הוא: אין לי אלא שיהיו שתי הלחם בכורי קציר חטים, מניין שיהיו גם בכורי קציר שעורים.

והנה לעיל בהערה 4, הובא פירושו השני של רש"י במה שאמרו "אין לי אלא חדשה של חיטין, חדשה של שעורים מניין", דהיינו: מניין שגם העומר צריך שיהיה חדש למנחת שעורים; ולפי פירוש זה יתכן שאף כאן מתפרש כך, והיינו: אין לי אלא שיהיו שתי הלחם בכורים לחיטים שלא יביאו ממנו בכורים, מניין שאף העומר בכורים הוא לבכורי שעורים, שלא יביאו בכורים מן השעורים קודם לעומר.

אך אין נראה כן, כי בלימוד הברייתא מ"בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה", לא נזכר "אם אינו ענין" כמו לעיל; אלא שאם כן נמצא, שמנחת שעורים מותר להביא אחר העומר, ובכורי שעורים אסור להביא עד שתי הלחם; אחרונים.

7. נתבאר על פי פירוש ראשון; ולפי פירוש שני: מה שתעשה בחג הקציר יהא בכורים לכל מעשיך אשר תזרע בשדה.

הביא כשר; ואף שמבואר לעיל סח ב דקודם לעומר המנחות פסולים, זה הוא דין אחר ומשום "ממשקה ישראל".

ומיהו ב"שיטה מקובצת" הקשה על פירושו השני של רש"י: למה לי קרא לזה שלא יקריבו מנחת שעורים קודם לעומר, והרי תיפוק ליה שהם פסולים משום "ממשקה ישראל" כיון שאף להדיוט הם אסורים קודם לעומר! ומטעם זה דחה פירושו השני של רש"י; וכענין זה קשה גם לפי מה שכתבו האחרונים, שכל המנחות פסולים משום חדש קודם לעומר, דלמה לי דין מחודש זה, כיון דבלאו הכי הם פסולים משום "ממשקה ישראל".

5. כן הוא בפירוש ראשון של רש"י מכתב יד; והוסיף: לישנא אחרינא: בכורי קציר חטים: מה שתעשה בחג השבועות יהיו בכורים לכל קציר חיטין; והחילוק בין הלשונות הוא, שלפי לשון ראשון "בכורים" מתיחס ל"בכורים ממש", ולפי לשון שני "בכורים" מתיחס לשתי הלחם.

6. נתבאר על פי לשון ראשון דלעיל; ולפי לשון

[בהמשך הכתוב] "וחג האסיף [חג הסוכות] באספך את מעשיך מן השדה" —

מה "מעשיך" האמור להלן: אף נסכים ופירות אילן במשמע, שהרי בסוכות כבר אספו את כל המעשים, ואף אלו הבאים מן האילן; אף מעשיך האמור כאן: נסכים ופירות אילן.

ומברייתא זו מקשינן לעולא, שאמר גבי תמרים שבהרים ובכורים מפירות האילן, שאם הביא לא קידש; שהרי:

תני מיהא בברייתא זו: מנין לרבות בכורים ממה שבנג שבחורבה שבעציץ ושבספינה שביים, (12) שיהיו שתי הלחם קודמים להם; הרי משמע שהמביא בכורים ממה שנזרע בעציץ ובספינה — קידש, וכל שכן מתמרים

ושבעציץ ושבספינה, שכל אלו אינם בכורים מן המובחר? (8)

תלמוד לומר בענין בכורים [במדבר יח ג בפרשת מתנות כהונה]: "בכורי כל אשר בארצם אשר יביאו לה' לך יהיה", ונאמר להלן בשתי הלחם "וחג הקציר בכורי מעשיך", מה כאן — "בכורי כל אשר בארצם" — הכל במשמע, (9) אף כאן — "בכורי מעשיך" — הכל במשמע. (10)

מנין שתהא מנחת שתי הלחם קודמת לנסכים [נסכי יין ושמן] שלא יביאום מן החדש, ושתהא קודמת לפירות האילן שלא יביאו מהם בכורים? (11)

נאמר כאן "וחג הקציר [שבועות] בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה", ונאמר להלן

נתרכו אלא מ"אשר תזרע בשדה", ואין בכלל זה פירות האילן; ועיקר כוונתו היא לענין נסכים, כי בזה יש לומר, דמאחר שלמדנו "חדשה חדשה" לרבות קרבנות של שעורים, שוב ממילא כל דבר במשמע; [ומיהו יש לומר, שצריך מקרא לקרבנות, לבכורים ולנסכים].

12. א. פירש בתשובת הרא"ש כלל ב סימן ד, שהקושיא היא רק מהגדלים בעציץ ובספינה, כי אלו באמת גרועים מתמרים שבהרים, אבל הגדלים בגג ובחורבה טובים מהם, וכאשר נראה מפשטות הסוגיא לקמן פה א, ויובאו דבריו בסוף הסוגיא בהערות; ואף ברש"י מכתב יד כאן נראה כן, ואף משמע שגורס כן בגמרא; [אך ראה ברש"י מכתב יד לקמן פה א ד"ה אלא, שנראה מדבריו, דגם גג וחורבה גריעי מתמרים שבהרים; והרא"ש באמת מבאר את דברי הגמרא שם לא כן, ראה המשך הסוגיא ובהערות; וגם שיטת התוספות לקמן פה א אינה

8. מסתבר, שהצורך בדרשה מיוחדת לזה, הוא משום ששתי הלחם עצמם מן המובחר הם באים, והייתי אומר שלא הצריכה תורה להקדימם אלא לשכמותם.

9. פירושו: או משום שנאמר "כל אשר בארצם"; או שמן הסברא פשוט הוא, שאף אלו בכורים הם, ובכלל בכורים הניתנים לכהנים הוא.

10. נתבאר על פי פירושו השני של רש"י מכתב יד; וראה פירושו הראשון.

11. ביאר ב"קרבן אורה", שהוצרכנו למקרא מיוחד באלו, משום שבאלו אין איסור חדש להדיוט, שאינו אלא בחמשת מיני דגן; ובפירוש המיוחס לרש"י כתב טעם אחר, ותמה עליו ב"קרבן אורה".

והנה לענין בכורים מפירות האילן, אין אנו צריכים לדבריו, שהרי אף בכורי שעורים לא

שבהרים ומפירות שבעמקים שהם מובחרים
מן הגדלים בעציץ ובספינה! (13)

ומשנינו: **סיפא** של הברייתא, היינו מה
שאמרו "מנין לרבות שבגג", לא שאלו מנין
לרבות בכורים מכל אלו שלא יוקדמו לשתי
הלחם, אלא **אתאן למנחות** מכל אלו, שלא
תהיינה קודמות לשתי הלחם, ולענין מנחות
השיבו בברייתא: תלמוד לומר: "בכורי כל
אשר בארצם", ופסוק זה במנחות הוא עוסק,
וכדמפרש ואזיל.

מתקף לה רב אדא בר אבהו: אי הכי
ד"בכורי כל אשר בארצם" היינו מנחות —
היינו דכתיב [תיקשי מה שאמר הכתוב שם
"בכורי כל אשר בארצם אשר יביאו לה' לך
יהיה, כל טהור בביתך יאכלנו", ואי
במנחות עוסק הכתוב, איך אמר "כל טהור
בביתך" וזה כולל אף את אשתו ובנותיו של
הכהן, והרי מנחות ליכרי כהונה בלבד הוא
דמתאכלן [הם נאכלים], ולא לאשתו

ובניו! ?

אמר רב משרשיא: תרי קראי כתיבי [כעין
שני מקראות הם בכתוב אחד]:

כתיב "לך יהיה", ומשמע לך, שאתה כהן,
ולבניך שהם כהנים בלבד. וכתיב "כל טהור
בביתך יאכלנו". הא כיצד יתקיימו כאחד?

כאן, "כל טהור בביתך יאכלנו", בככורים.

כאן, "לך יהיה", במנחות.

רב אשי אמר: כוליה קרא במנחות. וסיפא
דקרא "כל טהור בביתך יאכל אותו" אתאן
לתרומת לחמי תודה [כמו שנאמר בפרשת
תודה — ויקרא ז — "אם על תודה יקריבנו ...
על חלות לחם חמץ יקריב קרבנו והקריב
ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה', לכהן
הזורק את דם השלמים לו יהיה"], שהן
מנחות, ונאכלים אף לגשי ועבדי הכהנים.

גם את הגדל בעציץ שאינו נקוב שהוא מדרבנן,
וכהנה רבות בברייתות.

13. מכאן יש להוכיח כמו שכתב ה"משנה
למלך" הובא בהערה 1, שאין כוונת המשנה
לומר שלא יביא מתמרים שבהרים לפטור על
ידם חיוב בכורים שנתחייב על תמרים
שבעמקים, אלא שפטורים הם לגמרי; שאם לא
כן, הרי משכחת לה לדין הברייתא, כשאין לו
אלא ממה שנגדל בעציץ ובספינה, שבאופן זה
היה חייב להביא בכורים גם מתמרים שבהרים.

וראה עוד בהערה שם, שלפי הסובר דקידש,
באמת דין המשנה אינו אלא לומר שלא יפטור
לכתחילה בפירות שלא מן המובחר את הפירות
המובחרים שיש לו, אבל כשאין לו אלא מאלו,

כדברי תשובת הרא"ש, ומיהו לשיטתם נשאר
בקושיא על המשך דברי הגמרא].

ב. לפי המתבאר בפשוטו מן הסוגיא לקמן
[ראה בזה בהערות בסוף הסוגיא], הרי שהגדל
בעציץ נקוב פירותיו משובחים, וכן הגדל
בספינה שהיא כמו עציץ נקוב [יש אומרים של
חרס, ויש אומרים של עץ, ומתבאר בהמשך
הסוגיא], ואם כן לא הוצרכנו לרבות אלא את
הגדל בעציץ שאינו נקוב ובספינה שכמותו.

וצריך לומר, שאם כי הגדל בעציץ שאינו
נקוב הרי אינו חייב בככורים אלא מדרבנן, וככל
מצוות התלויות בארץ שאין חייבים בהם מן
התורה בעציץ שאינו נקוב, ואם כן לא שייך
לרבות אותם מן הפסוק; מכל מקום עיקר הריבוי
הוא לגדלים בגג וחורבה, ואגב מרבה הברייתא

וכך אני אומר ליתן טעם בדברי רבי יוחנן שאמר "לא קידש":

אמר קרא [דברים כו ב בפרשת הבכורים]: "ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך", הרי למדנו:

"מראשית" אתה מביא ולא כל ראשית, ללמד שרק משבעת המינים אתה מביא בכורים —

"מארצך" ולא מכל ארצך, להוציא תמרים שבהרים ופירות שבעמקים, שאין אתה מביא מהם בכורים.

ומקשינן לריש לקיש: האי "מארצך" מאי עביד ליה [מה דורש הוא למעט ממקרא זה]?!?

מיבעי ליה לכתוב "מארצך" לברתניא, כלומר, אף שאמר הכתוב "מראשית" ומשמע ולא כל ראשית, הרי לא ידענו מאיזה ראשית הוא מביא, וזאת למדנו מן הכתוב "מארצך", וכמבואר בברייתא: (15)

כאן שבה הגמרא לעיקר מה שנחלקו עולא ורב אחא בר אבא, בדין הבאת בכורים מתמרים שבהרים ופירות שבעמקים, אם קדשו; ומביאה הגמרא שדין זה בפלוגתא של אמוראים אחרים הוא:

רבי יוחנן אמר: אם הביא מאלו — לא קידש.

ריש לקיש אמר: אם הביא — קידש, ומשום שנעשה בכורים אלו שאינם מובחרים ככחוש בקדשים, כשאר קרבנות כחושים שהם קדושים, אף שלכתחילה אין מביאין מהם. (14)

מוסיפה הגמרא לפרש: **בשלמא ריש לקיש — כדאמר טעמא,** [שיטתו של ריש לקיש ברורה, וכאשר נתן טעם לדבריו]. **אלא רבי יוחנן,** שאמר "לא קידש", **מאי טעמא לא קידש** וגרע מכחוש שבקדשים?

אמר רבי אלעזר: רבי יוחנן חזאי בחלמא, מילתא מעלייתא אמינא [ראיתי את רבי יוחנן בחלומי, ומאחר שראיתי אדם גדול, ידעתי שדבר מעולה עתיד אני לומר היום];

14. פירוש: מאחר שאין לנו מקרא למעט את אלו אלא משום שאינו מן המובחר, אם כן לא יהיה דינם שונה משאר קרבנות כחושים שמעיקר הדין צריכים לבוא מן המובחר ומשום שנאמר "וכל מבחר נדריכם", ומכל מקום אם הביא קדוש; על פי "שפת אמת".

15. נתבאר על פי רש"י מכתב יד; וראה עוד ברש"י בחומש פרשת כי תבוא "מראשית ולא כל ראשית, שאין כל הפירות חייבין בבכורים אלא שבעת המינין בלבד, נאמר כאן "ארץ" ונאמר להלן "ארץ" מה להלן משבעת המינים

צריך להביא מהם בכורים; ולפי זה ניחא יותר ביאור הברייתא, ומשום שאין צריך לפרש לפי שיטתו שהברייתא עוסקת במי שהחמיר על עצמו להביא בכורים מאלו, אלא הברייתא עוסקת במי שאין לו אלא פירות בעצין ובספינה, שבאופן זה מחוייב הוא להביא.

ולפי מה שנתבאר בהערה 12, שהברייתא עוסקת בעצין שאינו נקוב, אם כן בהכרח שאין הברייתא עוסקת במי שמביא בכורים לפטור את הגדל בעצין נקוב, שהרי הגדל בעצין נקוב חייב מן התורה, ואין יכול לפוטרו במה שגדל בעצין שאינו נקוב שאינו אלא מדרבנן, שהרי זה כמביא בכורים מן הפטור על החיוב.

רבן גמליאל בר רבי אומר:

ללמדנו שמשבעת המינים הוא בא — "אריץ"
 "מאריץ", כלומר, אילו לא בא הכתוב אלא
 ללמד שמשבעת המינים באים הבכורים, לא
 היה לו לומר אלא "אריץ", ומדאמר
 "מאריץ", משמע למעט "ולא כל ארצך".

ואידך, וטעמו של ריש לקיש שלא למד
 מכאן למעט תמרים שבהרים ופירות
 שבעמקים, הוא משום ד"אריץ" "מאריץ" לא
 משמע ליה לדרשה.

הגמרא מביאה שתי ברייתות סותרות
 לכאורה בענין פירות הגדלים בגג בחורבה
 בעציץ ובספינה, ומקשה מכחם על רבי יוחנן
 הסובר שהמביא בכורים מתמרים שבהרים

נאמר כאן בכורים: "אריץ" ["מאריץ"],
 ונאמר להלן [דברים ח ז]: "כי ה' אלהיך
 מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים אריץ
 חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון, ארץ זית
 שמן ודבש", מה להלן בשבעת המינים שהם
 שבח האריץ הכתוב מדבר, אף כאן גבי
 בכורים אין אתה מביא אלא משבח אריץ,
 דהיינו שבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ
 ישראל.⁽¹⁶⁾

ומפרשין: ואידך — רבי יוחנן שלמד מן
 הכתוב "מאריץ" למעט תמרים שבהרים
 ופירות שבעמקים, ואף שהוצרך הכתוב

יעקב, שכתב פירוש מחודש, והוא: הכתוב בא
 למעט חיוב בכורים בעבר הירדן, וכמו ששינוי
 במסכת בכורים א י "רבי יוסי הגלילי אומר: אין
 מביאין בכורים מעבר הירדן שאינה ארץ זבת
 חלב ודבש", והיינו דאמרין "שבח ארץ";
 ואפילו תנא קמא החולק שם, אינו אלא מדרבנן,
 ראה שם.

ב. מדברי רש"י בפירושו השני, משמע כמו
 שנכתב בהערה 1 בשם ה"שפת אמת", שלדעת
 הסובר: קידש, אם אין לו אלא תמרים בהרים
 מחוייב הוא להביא מהם, וזה הוא שכתב רש"י,
 שאם מביא מתמרים שבהרים, יביא מן המובחר,
 כלומר, כשאין לו אלא מאלו ומחוייב הוא
 להביא מהם, כי אז יביא מתוכם את המובחר
 שבהם; כי אם אינו מחוייב להביא, אין שייך
 לומר לו שיביא מן המובחר שבהם, כי הרי אינו
 חייב להביא כלל; [ומיהו עיקר דברי ה"שפת
 אמת" הוא משום שאין לנו פסוק למעט, אבל
 לפי פירושו השני של רש"י הרי יש לנו פסוק
 בכורים למעט שלא יביא אלא מן המובחר].

שנשתבחה בהם ארץ ישראל, אף כאן שבח ארץ
 ישראל שהן שבעה מינין; ודבריו מתבארים על
 פי דבריו כאן [וראה מפרשי רש"י, הביאם גם
 ב"ברכת הזבח" כאן]; ומיהו צריך ביאור: כיון
 דילפינן "ארץ ארץ", למה לן "מראשית"; וראה
 בחידושים המיוחסים לרשב"א, ב"ברכת הזבח"
 וב"צאן קדשים".

16. א. נתבאר על פי פירושו הראשון של
 רש"י מכתב יד; ובפירושו שני פירש: בא
 הכתוב ללמד, שמכל מה שהוא מביא יביא מן
 המובחר שבו, ואפילו כשמביא מתמרים שבהרים
 יביא מן המובחר שבהם; [וראה עוד ברש"י
 פסחים — נה בד"ה וכוורכין — שביאר את המשנה
 דלקמן פה א: "אין מביאין [סולת למנחה] לא
 מבית השלחין ולא מבית העמק [כן היא גירסת
 רש"י שם], שהטעם הוא משום "דבעינן משבח
 ארץ ישראל, דילפינן התם ארץ ארץ";
 ובתוספות דחו פירוש שני, כי דין מובחר נלמד
 מ"וכל מבחר נדריכם".

וב"קין אורה" הביא בשם אחיו ב"משכנות

לא קידש, וכל שכן הגדלים בעציץ ובספינה שהם גרועים מהם, וכמבואר לעיל: (17)

תני חדא: שבנג ושבחורבה ושבעציץ ושכספינה, מביא מהם בכורים, ואף קורא עליהם "מקרא בכורים". (18)

ותניא אידך: מביא בכורים מכל אלו ואינו קורא.

בשלמא לריש לקיש יש ליישב את סתירת הברייתות:

גג אגג לא קשיא:

הא — ששינינו: מביא וקורא — בגג דמערך שפירותיו משובחים.

הא — ששינינו: מביא ואינו קורא — בגג דבית שאין פירותיו משובחים כמו גג דמערך. (19)

חורבה אחורבה נמי לא קשיא:

כאן — ששינינו מביא וקורא — בחורבה עבודה [מעובדת].

כאן — ששינינו מביא ואינו קורא — בחורבה שאינה עבודה, שאין פירותיה משובחים כמו של חורבה עבודה.

עציץ אעציץ נמי לא קשיא:

כאן — ששינינו מביא וקורא — בנקובה [עציץ נקוב] שפירותיו משובחים.

כאן — ששינינו מביא ואינו קורא — בשאינו

17. הסוגיא מתבארת כאן על פי תשובת הרא"ש כלל ב סימן ד, ויובא לשונו בסוף הסוגיא בהערות.

18. "מקרא בכורים" הוא האמור בפרשת הבכורים [דברים כו]: "ולקחת מראשית כל פרי האדמה ... והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך ... ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם .. ולקח הכהן הטנא מידך ... וענית ואמרת לפני ה' אלהיך, ארמי אבד אבי וירד מצרימה ... וירעו אותנו המצרים ... ונצעק אל ה' אלהי אבותינו ... ויוציאנו ה' ממצרים ... ויביאנו אל המקום הזה ... ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה' ...".

19. א. נתבאר על פי הרא"ש בתשובה, ומובאת לשונו בהערה בסוף הסוגיא; ופירוש זה הוא שלא כדברי רש"י מכתב יד, שכתב: גג דמערך חשיב כקרקע, ומביא וקורא; ומלשון זו משמע, שגג דבית אינו חשיב כקרקע ולכן מביא ואינו קורא, והרא"ש שם הוכיח לא כן.

ב. אם כי מלשון הגמרא היה נראה שסתירת הברייתות וישובם לענין גג וחורבה תלויים במחלוקת ריש לקיש ורבי יוחנן, וכן הבינו התוספות לקמן פה א, ונתקשו מכח זה בהבנת הסוגיא; מכל מקום לשיטת הרא"ש, גג וחורבה אינם שייכים כלל למחלוקת ריש לקיש ורבי יוחנן, וראה מה שביאר את לשון הגמרא הרא"ש בתשובה שם, הובא לשונו בסוף הסוגיא בהערות.

ג. לכאורה המקור לדין זה שמביא ואינו קורא בגג וחורבה שפירותיהם אינם משובחים, הוא משום דדרשינן "ארץ ארץ" לומר שיביא משבח הארץ [וכן מתבאר באמת מלשון תשובת הרא"ש שם]; אלא שכל זה יתכן לכאורה רק לפירושו השני של רש"י המפרש ד"שבח ארץ" בא למעט מה שאינו מובחר, וילפינן לה לענין מקרא; אבל לפירושו הראשון של רש"י ולפירוש התוספות שהוא רק משום הכלל שבכל הקרבנות דבעינן מן המובחר, יש לעיין מה טעם אינו קורא.

נקובה, שפירותיו אינם משובחים. (20)

ספינה אספינה נמי לא קשיא:

כאן — ששנינו מביא ואינו קורא — **בספינה של עין**, שאין פירותיה משובחים, שהיא כמו עציץ שאינו נקוב.

כאן — ששנינו מביא וקורא — **בספינה של חרס** שאינה צריכה נקיבה, ופירותיה משובחים. (21)

אלא לרבי יוחנן קשיא, ממה ששנינו: בעציץ פג-א ובספינה (1) מביא ואינו קורא. שהרי הגדל באלו אינו מובחר וגרע מתמרים שבהרים, שבהם אמר רבי יוחנן שאם הביא לא קידש, ואילו בעציץ ובספינה מבואר שקידש, ואף מביא הוא לכתחילה! ?

ומשנינן: הגדל בעציץ ובספינה אם בר ביכורים הוא — **תנאי היא**, [במחלוקת תנאים הוא שנוי], **דתניא:**

כן יש לומר, דמה ששנינו דבעציץ שאינו נקוב מביא ואינו קורא, מיירי כשאין לו אלא מה שגדל בעציץ שאינו נקוב, ומוכרח הוא, שהרי הגדל בעציץ שאינו נקוב אינו חייב אלא מדרבנן, ואין יכול לפטור בו את מה שגדל בקרקע או בעציץ נקוב, ובהכרח שאין לו אלא מאלו, ולכן מביא הוא לכתחילה, וראה גם בהערה 13; וכן **מבואר** כתירוץ הזה ב"קרבן אורה" ד"ה גמרא בשלמא, ראה עוד שם.

21. נתבאר על פי הפירוש המיוחס לרש"י; וכן הביאו התוספות משם רש"י כאן וברש"י בגיטין ז ב; והם תמהו: לפי זה ישוב הברייתות הוא בהיפך לישובים הקודמים, שבישויים הקודמים מיישבת הגמרא בתחילה את הברייתא ד"מביא וקורא", ואילו כאן מיישבת הגמרא בתחילה את הברייתא ד"מביא ואינו קורא", ועוד הקשו עליו ממקום אחר, ופירשו בהיפך.

1. **בפשוטו** — וכפי שיתבאר בהערה 4, ראה שם — קושיית הגמרא היא לפי מה שיישבנו את סתירת הברייתות, ונמצא שאף בעציץ שאינו נקוב ובספינה שכמותו שנינו: מביא; אבל מהברייתא דעציץ נקוב וספינה שכמותו אין להקשות, שפירותיהם של אלו טובים מן התמרים שבהרים.

20. **א. תוספת ביאור:**

אם כי בפשוטו היה נראה, שבפירות עציץ שאינו נקוב מביא ואינו קורא משום שאין יכול לומר "הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי", ומשום שאין זה "פרי האדמה"; מכל מקום מוכרח הוא, שאינו קורא גם משום שאינם משובחים; שהרי הגדל בעציץ ובספינה גרע מהגדל בגג וחורבה, וכפי שכבר נתבאר מדברי תשובת הרא"ש; ומוכח מדבריו [הובאו בסוף הסוגיא בהערות], שהגדל בעציץ ובספינה גרע מהגדל אפילו מגג בית וחורבה שאינה עבודה, ואם כן, כיון שהגדל בגג בית וחורבה שאינה עבודה מביא ואינו קורא משום שפירותיו אינם משובחים, כל שכן שמטעם זה אינו קורא בעציץ שאינו נקוב.

ב. הוקשה ל"חזון איש" [ערלה א יז, ראה שם במסגרת], כיון שהגדל בעציץ שאינו נקוב הוא כמו תמרים שבהרים ואף גרוע מהם, כמבואר בסוגיא לעיל ובהמשך הסוגיא; אם כן למה לדעת ריש לקיש מביא ואינו קורא, והרי בתמרים שבהרים סובר ריש לקיש שאינו מביא כלל, אלא רק אם הביא קידש, ראה שם.

אך לפי המבואר ב"שפת אמת" [המובא בהערה 1]: כל מה שלריש לקיש אין מביאין לכתחילה היינו דוקא לפטור את האחרים המוכרחים, אבל הם עצמם חייבים בכורים; אם